

Het symbool Bij in de numismatiek

Door Piet Vanmarsenille

Een themaverzameling heeft het grote voordeel dat de verzameling uitgebreid is in numismatisch materiaal. Niet enkel munten, maar ook medailles, papiergeld en jetons passen in zulk een verzameling. Ook de periode die het bestrijkt is zeer groot. Zeker voor een verzameling met als thema de bij. Al bij de eerste muntuitgiften van de oude Grieken gebruikten de graveurs een bij als symbool op de munten. De heer Jean Nivaille heeft reeds iets meer dan 200 verschillende "bijmunten" uit de oudheid kunnen catalogeren. Zelfs de Kelten uit Zuid-Frankrijk gebruikten een bij op één van hun munten.

Dat munten, medailles en jetons vol symbolen zitten hoeft ik een numismaat niet te vertellen. Het wordt pas echt interessant als je begint uit te pluizen waarom men deze symbolen heeft gebruikt. Het is mij opgevallen dat het symbool "bij" voor verschillende doeleinden gebruikt wordt in de numismatiek. Niet enkel als symbool van spaarzaamheid of ijver maar ook als symbool van de weerbaarheid, de eendracht, de onsterfelijkheid. Zo kan men gemakkelijk de bij terugvinden op medailles van bank en verzekeringmaatschappijen, als symbool van spaarzaamheid. Industriemedailles, schoolmedailles en eretekens van de arbeid gebruiken de bij of bijenkorf als teken van ijver. Dit is vrij logisch, maar het is me opgevallen dat in de renaissance de bij vooral gebruikt werd als symbool van de weerbaarheid. Op verschillende penningen van de lage landen wordt dit kleine insect meestal gebruikt om haar steeklustigheid.

Op medailles en penningen van de Loge, die steeds vol symboliek staan, vind je regelmatig een bijenkorf als teken van eendracht en broederschap. De stroipenningen die uitgegeven werden tijdens de regeerperiodes van Lodewijk XIV tot XVI gebruiken dan weer regelmatig een bijenzwerm die een bijenkoning volgen. Jawel, in die tijden was het wel bekend dat een bijenvolk 1 grotere bij had, maar men dacht toen nog dat het de koning van het volk was. Een bijenvolk was het ideale voorbeeld van een volk dat haar koning volgt en beschermt, met hun wapens.

Op de ledenbijeenkomst van zondag 9 oktober 2005 worden enkele van deze bijmunten tentoon gesteld.

Het mooie aan een themaverzameling is dat je niet enkel munten verzameld van nu of van België. Maar dat het zeer uitgebreid kan zijn van waar ze allemaal komen. Van de oude Grieken van voor onze tijdrekening tot heden, met bvb. een 20seniti uit het kleine eilandje Tonga in de Stille Oceaan. Maar het zijn niet enkel de betaalmiddelen die een bij als symbool dragen. Ook medailles, rekenpenningen, jetons enz. dragen regelmatig een bij als symbool. Soms staat de bij of bijenkorf centraal op de munt. Soms is het maar een klein bijtje als muntmeesterteken (denken we maar aan het munthuis van Straatsburg dat zeer lang een bij als muntteken heeft gedragen). In het begin dacht ik dat mijn verzameling vlug voltooid zou zijn, maar dat bleek al vlug een vergissing. Er zijn mij nu reeds dan 2500 verschillende munten, medailles en penningen bekend. Het viel me ook op dat het symbool "bij" voor verschillende doeleinden gebruikt werd. Niet enkel voor spaarzaamheid of ijver (zoals ze vooral in de vorige eeuw werden gebruikt), maar ook als symbool van weerbaarheid, de eendracht, onsterfelijkheid, landbouw, nijverheid, kunstvaardigheid, enz. Er zijn ook grote groepen waarop het symbool "bij" regelmatig terugkeert.

De bij op munten uit de oudheid

Vanaf dat de Oude Grieken begonnen zijn met het uitgeven van geld, gebruikten zij vooral dieren als symbool op hun betaalmiddelen. Ook de bij was er als één van de eerste bij. Vooral de stad Ephesus heeft decennia lang een bij als muntteken gedragen. De godin Artemis was de beschermheilige van deze stad. De meest voorkomende symbolen voor deze natuurgodin waren de bij en het hert. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de hogepriester van de tempel van Ephesus de naam droeg van **Ἡεδδῆν**, wat betekend bijenkoning. Terwijl de maagdelijke priesteressen de naam droegen van Melissea of honingbijen.

van de zittende god Zeus.

Er zijn dan ook verschillende typen met een bij bekend. Niet enkel de stad Ephesus droeg een bij op haar munten, maar ook verschillende andere steden. Soms ook als muntteken van de heersende magistraat, zoals op de tetradrachme van Alexander III te Babilon 325 - 323 v.C. . Men vindt het bijtje terug net onder de arm

De bij op munten vanaf de Renaissance

Tijdens de middeleeuwen zijn de afbeeldingen op munten zeer summier en stellen meestal enkel een Christusfiguur of een heilige voor. Vanaf de Renaissance komt daar vlug verandering in, en vinden we ook weer de bij en de bijenkorf terug op munten en penningen. Enkel mooie voorbeelden uit onze contreien zijn de penningen van Philips de Croy, Hertog van Aarschot en de penning van de familie d'Oyenbrugge te Brussel.

De penning van Philips de Croy stelt de hand Gods voor die uit een wolk komt. Hij biedt een bijenkorf aan met rondvliegende bijen. Als bijschrift: **DULCIA MIXTA MALIS** geen lief zonder leed (of geen honing zonder steken).

moet nog nagetrokken worden (indien iemand meer weet over deze periode is de informatie steeds welkom).

De penning van de familie d'Oyenbrugge stelt een bijenkorf voor met rondvliegende bijen die wordt aangevallen door een beer. Met als bijschrift: **PATIOR UT POTIAR** (ik blijf volharden). De reden voor het slaan van deze penning kan misschien gezocht worden in het feit dat de heer d'Oyenbrugge vanaf 1620 tot 1625 schepen was in de stad Brussel. In 1629 en 1630 (het jaar dat de penning is geslagen) zat hij niet in de magistratuur. In het jaar 1635 was hij burgemeester van Brussel en lijkt het erop dat hij bekomen heeft wat hij wou bereiken. Of deze stelling klopt

De bij op Franse penningen vóór de revolutie

De Franse koningen gaven blijkbaar nogal graag munten en penningen uit. En ook hier vinden we regelmatig weer een bij terug. Vooral op de penningen “Ordinaire des Geurres” en “Trésor Royal” komt de bij voor als symbool van de monarchie. Meestal staat op deze penningen 1 grotere bij afgebeeld met eromheen vliegende diverse kleinere bijen. Net als bij de Oude Grieken dacht men in deze periode nog dat de bijenkoningin in een volk de koning van het volk was. Er is steeds maar 1 koningin in het bijenvolk en ze is groter dan de andere bijen. Daarnaast zijn er enkele darren (mannelijke bijen en ook iets groter dan de werksters) waarvan men dacht dat dit de adel van het bijenvolk is. Een mooi voorbeeld is de medaille op afbeelding, waar de koning bovenaan staat afgebeeld met links en rechts het volk dat de bijenkorf (Frankrijk) door dik en dun zal verdedigen.

De bij op schoolmedailles

Al vanaf de 17e eeuw werden schoolmedailles uitgereikt aan de beste leerlingen die afstudeerden. Vele van deze medailles hadden de bij of een bijenkorf als centrale figuur als symbool van ijver.

De bij op nijverheidsmedailles

Van zodra de industrialisatie zijn intrede doet, worden er regelmatig medailles uitgegeven met de bij of bijenkorf als symbool. Denken we maar aan de tentoonstellingen van nijverheidsproducten die Koning Leopold I vanaf het bestaan van ons land (om de vijf jaar) organiseerde. Eveneens een mooi voorbeeld is de medaille van 50-jaar Nederlandsche Huishoudmaatschappij. Waarop de nijverheid (steunend op een bijenkorf) gekroond wordt door een vrouw in antiek gewaad.

De bij op landbouwmedailles

Vanaf het einde van de vorige eeuw tot WO I werden regelmatig veeprijskampen gehouden. De uitgegeven medailles droegen haast steeds een bijenkorf met rondvliegende bijen. Er zijn er veel van deze medailles bekend. Ook het FAO (Internationaal Voedsel- en Landbouworganisatie) brengt regelmatig medailles uit met de bij als één van de symbolen. Een zeer mooie medaille is de medaille in het jaar van de gehandicapte.

*Rome FAO-medaille
1981 het jaar v/d gehandicapte*

De bij op bank en verzekeringsmedailles

Een bij op een bank- of verzekeringsmedaille is geen zeldzaamheid. Vooral op het einde van de 19e eeuw en vorige eeuw zijn er verschillende van deze medailles geslagen. Het symbool bij wordt hier vooral gebruikt voor haar spaarzaamheid. De bijenkorf op het embleem van de ASLK is er een mooi voorbeeld van

De bij op imkermedailles

Vanzelfsprekend komen de bij en de bijenkorf regelmatig terug op imkermedailles. Vanaf dat de imkers zich beginnen te verenigen (einde 19e eeuw) ziet men ook regelmatig imkermedailles opduiken. Soms als prijsmedaille bij imkerwedstrijden, soms als herinneringsmedailles van verenigingen.